

STORTINGET

Representantforslag 22 S

(2017–2018)

fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken og Petter Eide

Dokument 8:22 S (2017–2018)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken og Petter Eide om å stanse eksport av våpen og forsvarsmateriell og flerbbruksvarer til landene som intervensjoner i Jemen, og ta initiativer for å ansvarliggjøre partene i krigen for brudd på humanitærretten og eventuelle krigsforbrytelser

Til Stortinget

Bakgrunn

I Jemen foregår en svært brutal krig. Krigen er mellom den anerkjente presidenten Hadi på den ene siden og flere væpnede grupper på den andre. Konflikten startet i etterkant av maktovertakelsen fra president Saleh, som ble styrtet i opprørsbølgen i 2011. Houthi-militsen utnyttet kaoset etter maktskiftet og utfordret den anerkjente presidenten Hadi. Krigen har ingen seierherrer, og Jemen er i dag omtrent delt på midten, hvor Houthi-militsen dominerer i nordvest inkludert Sanaa, og Hadi i sørøst med Aden som base. Samtidig vokser også ekstreme jihadistgrupper som IS og al-Qaida, som stadig utfører angrep, spesielt i Aden.

Konflikten har også ført til en alvorlig humanitær krise, som FN nå omtaler som den verste i organisasjonens historie. Den sivile lidelsen i Jemen er både grunnet direkte voldshandlinger og matmangel og internflukt. Av en befolkning på 27 millioner er to millioner internt fordrevne, 17 millioner lider av matmangel, og nesten 15 millioner har ikke tilgang på rent vann. En koleraepidemi truer nå med å ramme én million barn. Nær 70 pst. av befolkningen har behov for nødhjelp. 10

millioner av disse er barn. Krisen regnes nå som verdens verste matkrise, og 1,8 millioner barn er underernærte i Jemen.

En koalisjon av gulf-arabiske stater ledet av Saudi Arabia startet våren 2015 luftangrep med mål om å gjeninnsette Hadis regjering. De har fått logistisk støtte av Frankrike, USA og Storbritannia. I tillegg føres en maritim blokad mot Houthi-kontrollerte byer på kysten mot Rødehavet. Siden krigen brøt ut, er det estimert at minst 5 000 mennesker er blitt drept i luftangrepene og 9 000 skadet. Det virkelige antallet døde og skadde antas å være mye høyere.

Det er kommet frem alvorlige anklager om brudd på internasjonal humanitær rett i konflikten, begått av alle krigende parter. I en rapport fra FNs ekspertpanel for Jemen fra januar 2016 kom det frem at det til da var 119 dokumenterte brudd på internasjonal humanitær lov utført av koalisjonen. Dette inkluderer angrep mot åtte skoler og 22 sykehus. Ekspertpanelets andre rapport fra januar 2017 dokumenterer ytterligere brudd på internasjonal humanitærrett fra alle parter, deriblant flyangrepet utført av den saudiledede koalisjonen mot en sivil begravelse 8. oktober 2016, hvor 132 ble drept og 695 skadet. Flere internasjonale organisasjoner, inkludert Human Rights Watch og Amnesty, har også dokumentert brudd på internasjonal humanitærrett. I januar 2016 uttrykte FNs generalsekretær Ban Ki-Moon bekymring for bruk av klasebomber i Jemen, noe som kan være en krigsforbrytelse. I FNs ekspertpanels rapport fra januar 2017 er denne informasjonen ettergått, og panellet fant dokumentasjonen om bruk av klasebomber «nøyaktig, svært troverdig og overbevisende». Forslagsstillerne mener Norge bør arbeide for å holde alle parter ansvarlige for brudd på internasjonal humanitær rett og menneskerettighetene. Den 29. september 2017 vedtok

FNs menneskerettsråd en resolusjon som inkluderer opprettelsen av en internasjonal, uavhengig gruppe av eksperter som skal granske brudd på humanitærretten i Jemen. Forslagsstillerne mener Norge bør støtte opprettelsen av og arbeidet til denne gruppen, både politisk og økonomisk.

Barn er spesielt hardt rammet i konflikten, og de rammes av brutalitet fra alle parter. Væpnede grupper har rekruttert barnesoldater, og alle sider i konflikten har blokkert tilgangen til grunnleggende varer som mat og brensel. Skoler, begravelser og sykehus har vært mål for bombetokt. FN har selv verifisert rapporter om at koalisjonen som intervenerte har vært ansvarlig for at barn har blitt drept og skadd i konflikten. FNs Generalsekretærs årlige rapport om barn og væpnede konflikter viser til at koalisjonen i 2016 var ansvarlig for halvparten av barna som ble drept eller skadet, og for 73 pst. av angrep mot skoler og sykehus. I 2016 inkluderte den årlige rapporten fem parter i konflikten i Jemen på FNs «svarteliste» over land som begår alvorlige overgrep mot barn: Houthi-militsen, al-Qaida på den arabiske halvøy, regjeringsstyrkene, proregjerings-militer og den saudiledede koalisjonen (SLC). Etter bare noen dager ble SLC fjernet fra listen. I rapporten for 2017 er SLC igjen tatt med på listen. Forslagsstillerne mener Norge aktivt må støtte opp om Generalsekretærens beslutning om å inkludere SLC og de andre væpnede partene i konflikten på listen.

Norge eksporterer våpen, forsvarsmateriell og flerbruksvarer til flere av landene som deltar i den interverende koalisjonen. Meld. St. 36 (2015–2016) om eksport av forsvarsmateriell, jf. Innst. 54 S (2016–2017) viste at Norge i 2015 solgte A-materiell både til Kuwait og De forente arabiske emirater (FAE), og at det er eksportert B-materiell til Saudi-Arabia. I april 2016 opplyste regjeringen at den fra januar 2016 hadde midlertidig stanset eksport av ammunisjon til FAE som uttrykk for et «føre-var»-prinsipp. En samlet utenriks- og forsvarskomitee uttrykte støtte til dette i merknadene til eksportmeldingen. I august 2017 er det blitt kjent gjennom media at Norge igjen har gjenopptatt eksporten av ammunisjon til FAE med virkning fra mars 2017. Resten av eksporten fra Norge for 2016 og 2017 til de landene som deltar i koalisjonen er foreløpig ikke kjent. Den årlige eksportmeldingen til Stortinget for 2016 er varslet i oktober 2017.

Norge har forpliktet seg til ikke å selge våpen eller ammunisjon som kan brukes til å begå krigsforbrytelser. Norge er bundet av Arms Trade Treatys (ATT) artikkel som sier:

«Eksportørstaten skal i sin forhåndsvurdering også ta hensyn til risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn.»

Norge er også bundet av EUs kriterium 3 for våpeneksport, som sier at stater skal

«avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett».

I svar på skriftlig spørsmål nr. 1503 (2016–2017) fra representanten Bård Vegar Solhjell om utenriksministeren kan garantere at ikke noe norsk forsvarsmateriell som eksporteres til landene som deltar i den saudiledede koalisjonen, blir brukt som en del av krigføringen i Jemen, svarer utenriksministeren:

«Utenriksdepartementet praktiserer i disse sakene en «føre var»-linje. Det innebærer at departementets vurdering av risiko er ytterligere styrket. Dersom det i en sak vurderes å foreligge en uakseptabel risiko for bruk som ikke er forenlig med retningslinjene, vil eksport avslås.

Utenriksdepartementet har ingen informasjon om at materiell fra Norge er brukt i Jemen.»

Forslagsstillerne mener uttalelsene fra utenriksministeren er uklare med hensyn til hva man har gjort for å forsikre seg om at norsk forsvarsmateriell ikke brukes i Jemen, og merker seg videre at statsråden ikke vil garantere for at ikke noe norsk materiell er blitt brukt i krigen. Forslagsstillerne mener at det er vanskelig å forstå hvordan en «føre-var-linje» kan være forenlig med fortsatt eksport. Bevisbyrden må ligge på eksportør for å garantere at norsk militært materiell ikke blir brukt i denne brutale krigen hvor det er dokumenterte brudd på humanitærretten og anklager om krigsforbrytelser.

Regjeringens erklæring fra 1959 om våpeneksport slår fast

«at Norge ikke tillater salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

Stortingets vedtak fra samme år sier:

«Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.»

Utenriksdepartementet har tolket krig slik at det kun er ved ulovlig krig at det er forbudt å selge våpen og ammunisjon. Dette står imidlertid verken i regjeringserklæringen eller i Stortingets vedtak. Forslagsstillerne mener at vedtaket også må omfatte forbud mot salg av våpen og ammunisjon til land som deltar i konflikter hvor det begås krigsforbrytelser, slik som i Jemen.

Både på grunnlag av Norges forpliktelse til ikke å selge våpen eller ammunisjon som kan brukes til å begå

krigsforbrytelser, og forbudet mot salg av våpen og ammunisjon til land som deltar i konflikter hvor det begås krigsforbrytelser, mener forslagsstillerne at eksporten av militært materiell til landene i SLC må stanses. I tillegg mener forslagsstillerne at eksporten som har funnet sted, må granskes for å se om norsk materiell kan ha endt opp i konflikten.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

1. Stortinget ber regjeringen umiddelbart stanse all eksport av ammunisjon til De forente arabiske emirater.
2. Stortinget ber regjeringen stanse eksport av våpen og forsvarsmateriell til Saudi-Arabia og de andre landene som deltar i den saudiledede koalisjonen som intervensjonerer i Jemen.
3. Stortinget ber regjeringen stanse eksport av flerbruksvarer til landene som deltar i koalisjonen som intervensjonerer i Jemen.
4. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en sak som gjennomgår den norske eksporten (inkludert re-eksport) som har funnet sted til landene i koalisjonen siden intervensjonen i Jemen startet, og gjør rede for hvordan Norge har sikret at norsk forsvarsmateriell ikke har bidratt til brudd på humanitærretten.
5. Stortinget ber regjeringen støtte opprettelsen av og arbeidet til gruppen av internasjonale og regionale eksperter som har fått mandat til å undersøke alle brudd på internasjonal humanitærrett i Jemen, både politisk og økonomisk.
6. Stortinget ber regjeringen aktivt støtte opp om beslutningen om at landene i militærkoalisjonen som intervensjonerer i Jemen, føres opp på FNs liste over land og parter som begår lovbrudd mot barn i væpnede konflikter.

10. oktober 2017

Audun Lysbakken

Petter Eide

